

NAŠI ŽAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo 10. vsakega meseca. — Naročnina za vse leto K 2·80, za pol in četrt leta razmerno. — Posamični zvezki 24 h. — Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naši zapiski“ (Radeckega cesta št. 20) v Ljubljani.

Leto II.

Ljubljana, meseca septembra 1904.

Štev. 10.

Abditus:

Država in cerkev.

Diplomatične vezi med papežem Pijem X., oziroma Vatikanom, in med francosko vlado so pretrgane. Posledica tega je javna kulturna vojna med državo in cerkvijo.

Značilno za naš čas pa je, da pojo eni slavo francoskemu ministrskemu predsedniku Combesu, kot neustrašenemu bojevniku proti klerikalizmu, dočim ga klerikalni svet psuje radi nastopanja napram Vatikanu kot brezverca, ki se bori proti — Kristusu!

Eno in drugo je napačno. Combes sam je le energični izvrševalni organ procesa, ki se v eni državi bliža svojemu koncu in ki bo in mora dobro izpasti za državo proti cerkvi.

Rimska cerkev je danes oslABLJENA ustanova, ki se ji z nobenimi reformami več pomagati ne da. Izgubila je svojo vodilno vlogo v svetovnem gospodarstvu, politiki, kulturi, vedi sploh; njeno počasno nazadovanje se vrši v prid posvetnim državam.

Bili so časi, ko je bilo drugače. V srednjem veku je bila rimska cerkev

takorekoč gospodarica vsega dejanja in nehanja v človeškem življenju, rimski papež se je povzpел po hudih bojih do kralja vseh kraljev, cesarja cesarjev — do vidnega boga! Treba je bilo stoletij, da se je iz kiliastičnega naziranja, iz sanjavih teženj po tisočletnem kraljestvu komunizma konsuma, enakosti in pravičnosti, ki jih je doжил mnogoštevilni, po vojski in bogatincih odirani proletariat starega poganskega cesarskega Rima, razvila katoliška cerkev kot ustanova za reveže in iz katoliške cerkve zopet svetovno gospodarska in politična moč, kateri upirati se, je pomenilo smrt . . .

Krščanstvo sicer ni nikdar moglo poklicati v življenje kakega novega proizvodnega načina, ki bi rodil nove gospodarske ali kulturne razmere, bistveno drugačne od onih, ki so vladale v poganski rimski državi; krščanstvo je črpalo svojo moč iz tega, da je uravnavalo svoje stališče po vsakokratnih razmerah, ne glede na evangelijske resnice. Krščanstvo samo ni nikdar za-

moglo provzročiti kake socialne revolucije, ono ni niti moglo rešiti propadajoče rimske države, iz katere je izšlo. In če je umirala ta država nekaj stoletij, je ta propad le zadrževal plačani vojaški stan, ki so ga dajali barbarični narodi, posebno Germani. Počasi so prihajali barbari, mešanica raznih narodov, ki so jemali kos zemlje za kosom. Doba nemirnega preseljevanja narodov sicer ni docela uničila krščanstva, pač pa je vstvarila nov družbeni red, nove države.

Odslej v srednjem veku ni več nastopala revščina in brezposelnost v toliki meri, kakor poprej v nekdanji rimski državi, kateri — kakor rečeno — niti krščanstvo ni moglo pomagati, ker je država umirala na nezdravih posestnih in gospodarskih razmerah. Če je nastopila revščina, je nastopila bolj kot posledica vojske, slabih letin, ne pa kot družbena bolezen. Srednji vek je imel zadrage, ki so vsaj nekoliko ščitile svoje člane pred revščino; velik del ljudi je bil posestnik zemlje, ne glede na osebno suženstvo, ki je bilo pogoj tedanjega proizvodnega načina, pridelovanja itd.

Do tega časa je bila katoliška cerkev skoraj izključno le pospeševalka dobrotelnosti, usmiljenja in podpirateljica revežev. Taka ustanova je bila v rimski državi potrebna, kjer je mrgolelo revežev. Sedaj pa je to jenjalo, naloga katoliške cerkve je odpadla in treba se je bilo prilagoditi novim razmeram. Umevno je, da je to docela izpremenilo dose-danji značaj katoliške cerkve in z njo krščanstva. Cerkev je postala politična ustanova. Denar, ki se je nabral v njenih rokah še v dobi, ko so jo vsi priznavali za nekak ubožni zavod,

ji je dajal skupno z njenimi političnimi ustanovami nepremagljivo moč. Cerkev je s pomočjo vere (dohodkov, ki so se iz tega naslova stekali v njene roke) počasi postala največja posestnica na svetu, navadno je njej pripadala ena tretjina dežele, pa tudi več. Sedaj je bila cerkev vladajoča in njeno premoženje je nehalo biti premoženje revežev. Prej so reveži smatrali cerkveno premoženje za svoje, kmalu po smrti cesarja Karla Velikega, ki je hotel deliti cerkveno premoženje, kar se mu pa ni posrečilo, so izšle takozvane Izidorične dekretalije, šop dokumentov, ki so dokazovali pravico papeštva do tega cerkvenega premoženja. Doslej so bili škofje le upravniki premoženja cerkvenih občin, premoženje samo je bilo last dotične cerkvene občine. „Izidorične dekretalije“ so bili nesramna sleparska laž. Ti dokumenti so dokazovali, se razume med reveži, katerih last je bilo do tedaj cerkveno premoženje, le duhovnike. Tako se je posrečilo duhovnikom si osvojiti celo cerkveno premoženje. Vsled tega pa je obenem nastala potreba prepovedi ženitve za duhovnike, ki so imeli prej žene in družine, potreba celibata. Kam pa bi prišlo ogromno cerkveno premoženje, če bi se duhovniki ženili in bi imeli družine? „Skoro sleharni dan se je doživelo, da so sinovi duhovnikov prejeli ne le dedovino po svojih očetih, marveč so zahtevali za sebe tudi cerkveno premoženje, ki so ga njihovi očetje le uživali,“ pravi zgodovinar Giesebrecht.

V dvanajstem stoletju se je ta nauk o cerkvenem premoženju razvijal dalje, dokler ni končno rimski papež sam

postal gospodar vsega ogromnega cerkvenega premoženja.

Seveda pa je cerkev še tudi zdaj podpirala reveže; toda to storiti je bila v srednjem veku dolžnost vsakega posestnika, torej tudi največje posestnice, cerkve.

Poljedelstvo je bilo tedaj v gospodarstvu odločilni faktor. Ono je bilo podlaga družbenega življenja. Kar je kdo pridelal, to je tudi porabil. Večji posestniki pa niso mogli vsega porabiti, kar so pridelali; zato jim je raznovrstnih pridelkov ostajalo, katere so darovali revežem, ali pa so vzdržavali velika spremstva, vabili goste na svoje domovje itd.

Čim bolj pa se je razvijala produkcija, tem več je ostajalo, več se je razdelilo med reveže. Denar je bil tedaj še redka prikazen.

Vse to pa se je nehalo, kakor hitro so mogli posestniki najti za kako vrsto pridelkov trg, kjer so iste lahko prodali, kakor hitro se je pojavil denar v večjih množinah, ki se je lahko spravil, ki je obdržal svojo vrednost in se ni mogel pokvariti, kakor so se lahko pokvarili poljski pridelki.

Denarno gospodarstvo je začinjalo izpodrivati naturalno gospodarstvo. Ta proces se je širil od trinajstega stoletja

dalje po celi Evropi. In čim manj je odslej ostalo doma, čim bolj se je delalo za naprodaj, tem manj so dobivali reveži, vedno večje je bilo njihovo število. Razvoj produkcije je ustvarjal proletarijat, kakor ga ustvarja danes.

Tudi cerkev, kot največja posestnica je sedaj delala na svojih posestvih za denar, nič več za reveže. Najdalje so samostani podpirali reveže, oni so najdalje vztrajali v naturalnem gospodarstvu. Pa tudi zanje so veljali zakoni gospodarskega procesa, tudi oni so morali začeti polagoma prodajati svoje pridelke, revežem pa le še deliti „opoludansko juho“. Ločitev med cerkvijo in reveži je bila tedaj že dognana stvar.

Zopet je nastal problem revščine, zopet so vzcetele komunistične ideje. Med reveži se je pojavljal nekak čustveni komunizen, med izobraženejšimi ljudmi pa filozofski komunizem. Med tem pa je nastopala nova moč, ki izrablja ta stremljenje v dolgoletne boje proti bogati cerkvi in proti papeštvu. To je bilo mezдно delo kot podlaga novega proizvodjalnega načina, ki je rodil socialne boje srednjega veka in vstvaril države, kapital in proletarijat.

Socialni boji koncem srednjega veka so pripravljali temelj modernim narodnim državam!

(Nadaljevanje prihodnjič.)

Ant. D.:

Trst in nove prometne zveze.

(Nadaljevanje.)

Tako je torej bilo delovanje državne zbornice in vlade glede problema direktne in samostojne železniške zveze Avstrije s Trstom. Državni zbor se ni upal drugega nego vlado „pozivljati“, naj kaj ukrene, naj predloži osnovo zakona; sam ni bil zmožen niti tega, da bi bil sestavil tistih enajst člankov, ki so bili potrebni za dotično postavo in iz katerih ta postava danes obstoji. Vlada je pa poznala to nemoč svojega parlamenta in si je toliko upala, da se prav do zadnjega ni zmenila za želje celotne avstrijske trgovine, industrije in obrti, ter tudi ni sestavila tistih par paragrafov. Tako se je postopalo pri problemu, ki je bil življenjskega pomena za vse gospodarsko dejanje in nehanje naše državne polovice!

Da je bil ta problem življenjskega pomena, pa sledi iz navora, s kakršnim so nastopali za to idejo interesirani deželni zastopi, trgovske in obrtne korporacije, skupščine in zborovanja...

Trst je bil izprva v nasprotju s svojo trgovinsko zbornico; no, pozneje je soglasno z isto zahteval tursko-bohinjsko železnico pod pogojem, da se ista potegne samostojno do Trsta.

Istrski deželni zbor je bil za železnico Divača - Škofja Loka - Ljubelj-Celovec, dočim se je goriški ogreval za predilsko, oziroma za železnico Trst-Gorica-Sv. Lucija-Bohinj.

Torej iz ene kronovine trije deželni zbori vsak z različno zahtevo.

Kranjski in koroški deželni zbor sta zagovarjala progo Divača-Škofja Loka-Ljubelj-Celovec-Solnograd.

Tirolci so se potegovali za železnico čez Ture (Lienz-Kitzbüchel), Gorenji Avstrijci pa so želeli, da bi nova železnica bila državna, da bi se izvedla proga Divača-Škofja Loka, oziroma skozi Gorico.

Češki deželni zbor je zahteval leta 1897., da se pot do Trsta skrajša, projekti, ki so brez pomena za češki izvoz, odklonijo. Priporočal je železnico od Celovca skozi Karavanke do kakšne točke v progi Trbiž-Ljubljana in odtod direktno dalje do Trsta.

Tržaška trgovinska in obrtna zbornica je bila za tursko in predilsko železnico, eventualno za bohinjsko mesto predilske. Izhodišče naj bi bil Trst. Solnograška je želela isto, goriška je pa bila za predilsko in eventualno za bohinjsko. Trgovinske zbornice ljubljanske, celovška, rovinska, ljubniška, linška, praška, budjeviška, plzenjska, hebska in mesti Praga, Celovec so za progo Divača-Škofja Loka. Med obema strankama tu posreduje dunajska trgovinska zbornica.

Državni železniški svet je v resolucijah priporočal drugo železniško zvezo s Trstom.

Vlada je zavzela takole stališče: Železniško vprašanje se dá rešiti le, če se uporabi projekt turske železnice in projekt ene izmed glavnih prog, vodečih do Trsta, in če se hkratu ne upoštevajo

preveč vzporedne železnice ter konkurenčne. Najkrajša in razmerno najcenejša zveza Solnograda z Beljakom je tedaj s tehničnega, komercialnega in finančnega stališča črta: Schwarzach-St. Veit čez Gastein, Böckstein, predor skozi Ture, čez Mallnitz, Obervellach, Möllbrücken ali Spittal ob Dravi. To je turska železnica. — Za južno črto: železnica skozi Karavanke in bohinjska, ki se zveže z eno progo do Beljaka, tako da se skrajša promet med Trstom in notranjo Avstrijo in hkratu nadomesti predilska železnica. Torej Celovec in Beljak, ki se združita v Medvedjem dolu odtod do Jesenic, na Bohinj, skozi Bačo, Sočo na Gorico in Trst. To stališče je zmagalo.

Turska je dolga 77 km, čez Karavanke pa 66 km in od Bohinja do Trsta 144 km.

V primeri z obstoječimi železnicami je tedaj skrajšana pot: Trst-Glandorf za 91 km, Solnograd-Beljak za 176 km, Solnograd-Trst za 246 km.

Stroški za tursko železnico so bili proračunjeni na 60 milijonov kron, za karavansko na 44 milijonov kron in za bohinjsko na 78 milijonov kron. Skupaj torej na 182 milijonov kron. Ti krediti so bili dovoljeni do konca leta 1904. Potem je smela vlada zopet novih kreditov zahtevati. Čeprav je prišla več nego pol leta prezgodaj, je vendar dobila vse, česar je poželega. Naši poslanci so se pa čudili . . .

Čisti dohodek investiranih kapitalov v teh železnicah se je proračunil na okroglo 2'05 odstotkov.

Članek IV. omenjene postave (Gesetz betreffend die Herstellung mehrerer Eisenbahnen auf Staatskosten und die

Festsetzung eines Bau- und Investitionspräliminars der Staatseisenbahnverwaltung für die Zeit bis Ende des Jahres 1904) določa, da mora stavba turske železnice Schwarzach-Gastein ter proge Celovec (Beljak)-Gorica-Trst biti dogotovljena v letu 1904.; ostanek turske pa v letu 1907. izročen javnemu obratu.

Zakaj da se je vlada odločila za navedeni glavni progi, to nam pojasnjuje v „tehnično-komercialnem poročilu o drugi železniški zvezi s Trstom“. Prva — severna proga, turska železnica, ima namen in nalogo, da zlasti zbliža trgovinsko okrožje južne Nemčije in zahodnega dela naše monarhije s Trstom; druga — južna proga pa naj skrbi za otvoritev in ekonomsko izrabiljenje notranje avstrijskih pokrajin se strani Trsta. Za severno progo je najprikrajnejša gasteinska črta, ki je 77 km dolga, velja 60 milijonov kron, skrajša relacijo Solnograd - Beljak za 176 km in stane 340.909 K za 1 km skrajšanja. Torej najkrajša in relativno najcenejša in varna. Za južno progo pride pa v poštev četvoro črt: Celovec-Jesenice, ki je 44 km dolga, velja 38 milijonov kron, skrajša relacijo Glandorf-Trst (via Divača-Hrpelje) za 49 km ter stane 775.510 K za 1 km skrajšanja; Beljak-Jesenice, ki je 35 km dolga, velja 33 milijonov kron, skrajša relacijo Glandorf-Trst za 28 km in stane 1,178.571 K za 1 km skrajšanja; Jesenice-Gorica, ki je 91 km dolga, velja 60 milijonov kron, skrajša relacijo Glandorf-Trst za 51 km in stane 1,176.470 K za 1 km skrajšanja; Gorica-Trst-Sv. Andrej, ki je 53 km dolga, velja 18 milijonov kron in skrajša relacijo Glandorf-Trst za 9 km. Obe progi sta

glavni železnici prve vrste po adhezij-skem sistemu.

Ko je iztekla leta 1857. dne 18. oktobra prvič južna železnica do Trsta, je bilo to mesto gospodarski priklopljeno avstrijski celini. Leta 1858. je južna železnica pripeljala v Trst okroglo 8000 vagonov blaga, odpeljala pa iz Trsta okroglo 11.000 vagonov blaga. Od leta 1860. do 1869. je narasel dovoz na približno 43.000 vagonov blaga, odvoz pa na 12.000 vagonov. V naslednjem desetletju se je pripeljalo v Trst 51.000 vagonov, odpeljalo 29.000 vagonov blaga. V letih 1880. do 1889. je bilo dovoza 65.000 in odvoza 32.000 vagonov. In v letih 1890. do 1898. poprečno 63.000, oziroma 52.000 vagonov. Dovoz torej narašča, odvoz pada. In temu ne morejo odpomoči ni diferencialne carine na kavo, dišave i. t. d., niti začasna osvoboditev na novo ustanovljenih industrijskih podjetij od davka in pristojbin. „Poročilo“ pravi, da tržaški trgovinski promet stagnira že skoro dve desetletji.

Ako se dalje oziramo na to, kakšen pomen ima Trst kot pristanišče v mednarodnem obratu na morju, pa se nam pokaže, da je težišče tržaške pomorske trgovine v deželah ob obalih Sredozemskega morja. S temi je trgovinski obrat aktiven. V vseh drugih relacijah pa Trst več blaga uvaža nego izvaža. Leta 1898. je imel v Sredozemskem morju Trst dovoza (v odstotkih vnanje trgovine) 42 odstotkov, izvoza pa 77 odstotkov; v Črnem morju 3·9 odstotkov, oziroma 4·3 odstotkov; v Rdečem morju, z južno in vzhodno Afriko 0·2, oziroma 0·3 odstotkov; s severno Ameriko in zahodno Indijo 12, oziroma 1·2 odstot-

kov; z južno Ameriko 10, oziroma 0·1 odstotkov. Diference so tedaj precej znatne. In res je glavni trg za tržaško trgovino le v Turčiji, Italiji in Grški, v Egiptu in britski Indiji. Vzhodna Azija, severna in južna Amerika, Avstralija, vzhodna in južna Afrika — vsi ti kompleksi so takorekoč zaprti našemu eksportu. In tu je največja ovira za zdravi razvitek Trsta: ladje, ki dovažajo blaga iz Amerike, Azije . . ., morajo računati s tem, da v Trstu dobe le malo ali nič tovornine. To dejstvo pa podražuje pomorski transport, onemogoča redno in pogostno zvezo in tišči ob tla tekmovalno sposobnost. (Cf. Techn.-kommerz. Bericht pag. 52.)

Trst nima dovolj privlačne moči!

To se kaže tudi v obratu s celino. Leta 1898. se je po železnici pripeljalo v Trst 8 milijonov meterskih centov blaga. Izmed teh je bilo 6·8 milijonov met. centov avstrijskega izvoza, 880.057 met. centov ogrskega in 160.000 met. centov nemškega blaga. Od 6·8 milijonov met. centov avstrijskega blaga odpade na Kranjsko in Primorsko 3·40 milijonov met. centov, na Koroško 0·50 milijonov, na Štajersko 0·75 milijonov, Solnograško, Tirolsko in Predarlško 0·06 milijonov, Češko 0·56 milijonov, Moravsko-Šlezijo 1·02 milijonov, Galicijo-Bukovino 0·07 milijonov in na Gorenje in Dolenje Avstrijsko 0·45 milijonov meterskih centov. Torej se vidi, da imajo samo najbližje dežele prospeh, če izvažajo svoje blago na tržaško pristanišče.

Slično je tudi z dovozom blaga skozi Trst, oziroma iz Trsta. Leta 1898. se je iz Trsta odposlalo v Avstrijo 5·7

milijonov meterskih centov blaga. Od teh je šlo 5·3 milijonov meterskih centov v Avstrijo, 0·9 milijonov meterskih centov na Ogrsko in 0·7 milijonov meterskih centov na Nemško. In sicer je odpadlo od 5·3 milijonov meter. centov na Kranjsko in Primorsko 1·86 milijonov, Koroško 0·12, Štajersko 0·49, Gorenje in Dolenje

Avstrijsko 1·53, Solnograško, Tirolsko in Predarlško 0·32, Češko 0·52, Moravsko in Šlezijo 0·26, Galicijo in Bukovino 0·17 milijonov meterskih centov. Vpliva tedaj tržaška trgovina le na Kranjsko, Primorsko, Koroško, Štajersko; dalje ne sega.

(Nadaljevanje prihodnjič.)

Priredil I. Mlinar:

Drugi shod bolniških blagajn avstrijskih na Dunaju in še kaj.

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je prejel avstrijski državni zbor prve zakone, ki so podali vsaj nekaj širjo osnovo delavskemu zavarovanju za bolezni in proti nezgodam. Malone petnajst let je torej, kar ji imamo ti sicer prepotrebni, ali vendar še tako okorni in tako nedostatni organizaciji.

Drugi shod bolniških blagajn konec junija t. l. je imel smoter, da pokaže v delavskem zavarovanju nedostatke in poišče pot, po kateri bi bilo mogoče preprečiti in odpraviti jih. Na shod je poslalo 353 blagajn 526 delegatov, ki so zastopali 1,150.130 članov. Shod je bil številneje posečen nego oni l. 1896.; razmerje med takratno udeležbo in letošnje nam podaje tale preglednica:

Vrsta blagajne	Blagajn l. 1902.	Zastop. letos	Zastopane l. 1896.
Okrajna boln. blag.	561	146	90
zadružn. boln. blag.	867	131	129
obratne boln. blag.	1303	17	6
društ. boln. blag.	164	52	45

Najbolj kvarna je delavskim bolniškim blagajnam mnogovrstnost njih samih; kajti imamo: okrajne, obratne, gradniške, zadružne ali gremialne, društvene blagajne in registrirane pomožne blagajne, potem bratovske skladnice in zadružne bolniške blagajne za vajece. Te nimajo niti zakonite osnove. Mnogovrstnost blagajn prav provzročča, da se snuje toliko takih, ki s svojim pičlim članskim številom ne morejo zadoščati niti zakonitim zahtevam.

Po uradnem izkazilu iz leta 1899. je bilo (ne vštavam bratovskih skladnic in zadružnih blagajn za vajece) število zavarovancev glede velikosti blagajn v temle razmerju:

niti 100 članov pri 668 blagajnah			
od 100 do 199	"	"	641
" 200 "	499	"	731
" 500 "	999	"	402
" 1000 "	4999	"	427
in 5000 in več	"	"	48

Male blagajne, ki nimajo po 500 članov, so očitno premajhne. Kaj šele bla-

gajne, ki nimajo niti po 100 članov. Niti bratovske skladnice niso v tem nič boljše. Leta 1899. je bilo od 185 bratovskih skladnic takih 92, ki niso imele po 200 članov, in le 13 jih je bilo, ki so imele čez 3000 članov. Po novejši statistiki poljedelskega ministrstva pa je 25 bratovskih skladnic z 10 člani, 18 s 15 do 25, 10 s 26 do 50 in 22 z 51 do 100 člani. Taki zavodi naj plačujejo poleg drugih podor še invalidnino, vdovnino in sirotnino! Blagajne za vajence imajo poprečno 179 članov; ena jih ima samo 7.

Ta razcepljenost zavarovancev vsak hip drugače in po vseh mogočih blagajnah, ki jih imamo okrog 3500, provzroča razmeroma večje upravne stroške in mnogo nesporazumkov med blagajnami zaradi zavarovanja ali vsled kakih pomot. Prepirajo se dostikrat o tem, ali pripada ta ali oni obrat, ta ali ona vrsta delavcev pri istem obratu tej ali oni blagajni. Upravno sodišče je primeroma že razsojalo o tem, ali pripada trgovski knjigovodja dotični združni ali le okrajni blagajni. Ob teh mnogobrojnih aparatih sploh ni mogoče tudi ne urediti zavarovalno dolžnost enakomerno zakonito in jo nadzirati. Nesporazumki pa le provzročajo večinoma bolnim članom mnogo neprijetnosti pa tudi škode.

Vrhutega ima vsaka blagajna svoje nedostatke. Pri obratnih blagajnah, ki obsežajo 25 odstotkov zavarovancev, nimajo zavarovanci nikjer nobene odločevalne besede. Podjetnik vodi blagajno sam, ker imenuje v zmislu pravil glavne odbornike (tretjino) in največkrat fino ali tudi očito ustrahuje zavarovance, da volijo in sklepajo po nje-

govi volji. Podjetnik je pravi gospodar, on pregleduje internost delavčev, jo pozna, in kdor ne sluša njega, kdor kaže, da zboli ali je bolehav, ne vé, kdaj trči ob gospodarjevo nemilost; to je interes podjetnikov, če blagajna nima velikih stroškov, ker ostanejo nenavadno nizki prispevki in podpore, pa tudi rezervni zaklad se lažje polni z manjšimi žrtvami. Posebno „vestni“ obrati pogostoma preiskavajo zdravniško delavca, preden ga sprejmejo v delo. (Dvorna in državna tiskarna na Dunaju.)

Bratovske skladnice so docela enake obratnim bolniškim blagajnam v svoji upravi, dà, pogostoma so še kvarnejše zavarovancem kakor one. Samouprava zavarovancev ni mogoča pri njih.

V okrajnih bolniških blagajnah bi bilo z upravo nekoliko bolje. Delodajalci, seve, imajo tudi v teh blagajnah tretjino odbornikov. Razmere med delodajalci in zavarovanci so pa čisto drugačne, kajti tukaj ni en sam delodajalec član blagajne, ampak jih je več, ki se cepijo. Terorizem operira pri volitvah, pogostoma morajo zavarovanci glasovati za svoje nasprotnike, ali pa se celo pošiljajo njih glasovnice volilni komisiji zahrbtno. (Dunaj, Ljubljana.) Tako se omejujejo pravice zavarovancev, že pri volitvah samih. Narašča pa vedno bolj samostojnost zavarovancev, ki prepreča te krivice. Pa čeprav ta ali oni odbor prodere pri volitvah v okrajno blagajno: zavarovanci vendar nimajo nobenih resnih pravic do uprave. Odbor se mora ravnati po zakonu in po volji obrtne oblasti. Bolniške blagajne nimajo zborovanj, kjer bi bili odborniki odgovorni zavarovancem in bi slušali njih želje in sklepe. Vrhutega

morajo bolniki občevati z blagajniškimi uradniki, ki nimajo pravega razuma za zavarovance, in jih čuva zakon v varstvo javnih varstvenih organov.

Registrirane pomožne blagajne snujejo tam, kjer prodere prejšnja manjšina pri volitvah v okrajne blagajne, ali pa če delu članov sploh ni pri nji kaj všeč, da potem gospodari v njih. Te blagajne smejo sicer uvesti, po zakonu z dne 16. julija 1892, starostno, invalidno, vdovsko in sirotinsko podporo, ali vendar so neplodni izrastki. Take kvarne poizkuse pospešujejo pogostoma nerazsodni občinski zastopi zlasti tam, kjer so si osvojili zavarovanci vodstvo okrajne blagajne.

Samo društvene bolniške blagajne imajo samoupravo zavarovancev, ki si pa morajo odkupiti to oblast s tem, da zahtevajo manjši odstotni prispevek od delodajalcev. Sicer so pa tudi pod oblastveno kontrolo. Pri združnih blagajnah je ostala samouprava splošno le teoretična, izjemši na Dunaju, čeprav smejo pomožniški shodi voliti svoje odbore (dve tretjini), kajti volilci se udajajo nasprotniškemu terorizmu. Najgorši nestvori so pa bolniške blagajne mešanih zadrug. Prava potrata moči je, če obstajajo poleg okrajnih blagajn še mešanih zadrug, ki jim pripada članstvo najrazličnejših strok.

To so skoro docela organizatorični nedostatki. Omenjati nam je pa marsikaj glede podpor in bremen. Na Dunaju izplačuje okrajna bolniška blagajna poprečno po 1·17 K na dan, združne po 1·53 K in društvene po 1·63 K bolniške podpore; v kronovinah so ta številca še nižja. Ljubljanska okrajna bolniška blagajna plačuje malo čez 1·10 K

poprečno bolniške podpore. Člani, ki so šest tednov (pri okrajnih blagajnah) brez posla, nimajo nobenih pravic več do podpore, pravtako jo izgube, ako so bolni več časa. Podpore znašajo večinoma po 60 do 75 odstotkov običajne mezde, ki jo določa obrtna oblast dostikrat precej nižje, kakor je res. Vrhutega pa večina delavstva ne spada pod določbe zavarovalnih zakonov, ker njega posel ali delo ne spada v obrtni zakon, tako: poljedelski delavci, državni (deloma sedaj še), deželni in občinski uslužbenci ter delavci pri plovnih podjetjih i. t. d.

Veliko breme so bolniškim blagajnam bolnice s svojimi stroškovniki. Preskrbnina v bolnicah je bila na Dunaju izpočetka po 96 h na dan, danes pa je 2·40 K. V Ljubljani se je še predlansko leto plačevalo od bolnika in dne po 1·60 K, zdaj pa po 1·90 K; terapevtični pomočki niti niso vračunjeni v tem. Ta preskrbnina se iztirja vsekakor, čeprav blagajna po zakonu ni obvezana jo plačevati. Tudi oblastva podpirajo bolnice pri tem, da jih varujejo škode in razbremenjujejo sebe. Odloki oblastev v teh stvareh so prav različni in vse kaže, da oblastva nimajo večšakov, in da bi bilo treba zasnovati strokovnih sodišč, ki bi razlagala zakone dosledno in pametno. Prva instanca v razporih je obrtna oblast okrajno glavarstvo ali mestni magistrat, ki naj bo sodnik svojim volilcem; pritožbe so pa mogoče na deželna predsedstva ali namestništva, na ministrstvo in slednjič na upravno sodišče. O razporih glede podpor pa razsoja blagajnično razsodišče, proti kateremu ni pritožbe, če je razsodba še tako neumestna.

Bolniškim blagajnam pa delajo stroškov tudi zavarovalnice za nezgode. Ponesrečence mora prve štiri tedne podpirati bolniška blagajna, ako ozdravijo ta čas; tudi poklicne bolezni spadajo pravzaprav v nezgode, vendar obremenjujejo bolniki s takimi boleznimi le bolniške blagajne. Bolniške blagajne pa oskrbujejo še razna dela za nezgodne zavarovalnice ali brezplačno ali pa le za malo odškodnino. Zakon predpisuje blagajnam, da nabirajo zavarovalno glavnic, kar se pa ni obneslo.

Bolniške blagajne bi morale imeti že 132 milijonov rezervnega zaklada, a ga imajo le čez 37 milijonov kron. Zavarovalnice proti nezgodam delajo prav tako s primanjkljajem, ker je še posebno pri njih počesno plačevanje prispevkov kar v navadi. Prispevki bi se tudi tukaj povišali, če bi upoštevali število delavstva in nevarnostno stopnjo. Naravna posledica pa je, da se odmerjajo prenizke rente in se zvrčajo bremena na bolniške blagajne. Vse zavarovanje je jako nezanesljivo, mala epidemija bi ga že ovrla. In kaj bo z zavarovalnicami za nezgode? Oblastva gledajo primanjkljaje, in kadar se jim bo zljubilo, pa pridejo in poreko „zvišajte prispevke in znižajte podpore“, kakor se je to zgodilo pri bratovskih skladnicah, ko jih je bilo treba sanirati s 40 milijoni kron.

Vsi rezervni zakladi ne morejo splošnosti koristiti čisto nič, ker so last posamičnih blagajn, in tudi to je kvarno delavskemu zavarovanju. Za vse blagajne je treba popolne preosnove, če se hoče uresničiti delavsko zavarovanje. Ponesrečena je pa vladna misel, da bi se reformirale obstoječe blagajne

z opustitvijo manjših blagajn. Delavske društvene blagajne dajo članom več podpore kakor okrajne; tudi nekatere zadružne, Vse se bodo branile zaradi svojih koristi takih reform. Obratnih blagajn, bratovskih skladnic in še drugih zavarovalnic pa ne bi izpustili podjetniki, ker imajo po njih manjše stroške, kakor bi jih imeli potem, če bi ne bile več v njih rokah.

Treba je popolnoma novega zakona. Vse stroke delavcev se morajo zavarovati enotno, ne pa samo teh 2,368.000 (leta 1901.), komaj ena desetina prebivalcev, ki bi jih bilo treba zavarovati; pri zavarovalnicah proti nezgodam je pa zavarovanih le 1,481.000 oseb. Enotno zavarovanje se mora osnovati teritorialno in teritorialne zavode zvezati najtesneje med seboj. Povsem gotovo se pa mora dati upravo zavarovancem, ker si sicer nasprotujejo interesi zavarovancev in odborov.

S tako preosnovo se dajo uresničiti s časoma one zahteve, ki so se izražale v resolucijah na tem shodu. Prepotrebne so vsaj take podpore, da bolnik, ponesrečenec ali zapuščenec more živeti, naravnost prepotrebno je, da se podpirajo rekonvalescenti, da se zdravništvo in lekarništvo podržavi, da se brezplačno zdravi v zdraviliščih in porodiščnicah, kar bi bilo po količkah srečnih reformah prav lahko izvedljivo.

Precej časa je porabila debata o umešavanju oblastev v bolniške blagajne. Dotična resolucija zahteva državnozavarovalniški urad, ki naj sestoji iz delavcev, podjetnikov in iz sodnikov; to bodi najvišja oblast, ki razsojaj o zavarovalnih stvareh in nadomeščaj upravno sodišče. Ministrstvo, ki je bilo sedaj

med deželnimi vladami in upravnim sodiščem, bi ne imelo z blagajnami nič več opraviti in bi vse delo opravile tri inštanice. V prvih inštancah je pa nastavljeni strokovno izobražene uradnike.

Sprejeta je bila tudi resolucija glede stanovanj, ki so dostikrat vir boleznim.

Zastopniki združenih blaganj, katerim so se pridružili tudi zastopniki delavskih blaganj, zahtevajo v resoluciji, da se izvede popolna reforma; vsemu polovičarstvu, ki ne more doseči namena,

se bodo pa te blagajne protivile z vsemi pomočki.

Ni to slika shoda. A učimo se iz nedostatkov!

Na shod je poslala tudi vlada svoje poverjenike.

Dolžnost vseh zdravih elementov je zahtevati nov zakon, dolžnost države je preskrbljevati svoje državljane in njih svojce, ki vzdržujejo njo. In če bi hotel še kaj omenjati temu, pa bi navel, ako bi se ne bal, da se ne „onečastim“, Bismarckov rek v nemškem državnem zboru z dne 9. majnika 1884.

Pregled.

Socializem. 26. in 27. junija je zboroval deželni strankarski zbor bavarske socialne demokracije v Augsburgu, na katerem je došlo 61 delegatov, katerim se je pridružila še deželnozborna frakcija stranke. Poročilo sloni na natančnih statističnih podatkih, iz katerih je posebno tudi razvidno, da ima Bavarska 25.454 politično organiziranih delavcev. Zbor je sklenil pri prihodnjih deželnozbornih volitvah nastopiti samostojno in ne več, kakor zadnjič, potom kompromisa s klerikalci. Zbor si je tudi nadel nalogo z vsemi sredstvi delovati za skorajšnjo reformo volilne pravice; v posebni resoluciji se je pozvalo bavarsko ljudstvo k tej borbi.

Organizacijski statut nemške socialno-demokratske stranke je skoraj popolnoma enak onemu avstrijske. Kakor znano ima avstrijska socialna demokracija poleg skupnega strankarskega izvrševalnega odbora tudi še šest narodnih izvrševalnih odborov. Stranka se torej tvori iz šest popolnoma avtonomnih strank. Enako je na Nemškem. Tam obstoji skupna stranka iz mnogih deželnih strank, ki vsaka ima lastni izvrševalni odbor in je skoraj docela avtonomna. Sedaj pa predlaga breslavski strankarski list, da naj se stranka presosnuje po vzoru strokovnih organizacij. Črez

vso Nemčijo naj se uvede strankarska zveza, ki naj s pomočjo svojih krajevnih tajnikov vodi strankarske posle. Na ta način se hoče še pomnožiti moč osrednje strankarske blagajne. — O teh poglavjih se bo pečal že prihodnji strankarski zbor v Bremenu.

Socialistični tisk v Nemčiji je zavzel velikanski obseg. Stranka socialnih demokratov ima tam vedno več dnevni listov in nebroj listov, ki izhajajo po večkrat na teden. Tedniki se niti ne upoštevajo več. Vsak nov list si kmalo zagotovi toliko odjemalcev, da prinaša dobiček. Zadnji čas je nastopila v upravi socialističnih političnih listov posebno tale smer: Čisti dobiček se hrani za poseben fond in ko je isti zadostno narasel, si kupi list svoje lastne tiskarske stroje. Počasi si kupi list lastno tiskarno. Zato se znižajo upravni stroški lista in list si kmalu ustanovi tudi svoje lastno založništvo, uredi si knjigotrdnico, kar vse se navadno koncentrira v lastni hiši, ki si to tudi iz omenjenega fonda kupi list. Takih zavodov imajo nemški socialisti že lepo število. Kako se v Nemčiji razvija provincialno časopisje, kaže dejstvo, da ima list „Hamburger Echo“, ki ga izdaja hamburška socialnodemokratska organizacija že nad 40.000 naročnikov, tako da je skoro že polovica vo-

lilcev lete stranke v tem okrožju naročena na list.

Tudi švicarsko socialnodemokratsko časopisje je zelo razširjeno. Šteje 30 listov, in sicer 14 političnih (tri dnevnik, dva trikrat na teden, pet dvakrat na teden, štiri enkrat na teden izhajajoče) in 13 strokovnih listov. Poleg tega izdaja tam stranka tudi dva združna lista ter enega humorističnega. Časopisje je sedma velevlad, je rekel Bismarck.

V zadnji številki smo poročali, da so pri zadnjih državnozborskih volitvah v Belgiji socialisti nazadovale s tem, da so izgubili nekaj mandatov. To je provzročilo med belgijskimi socialisti dolgotrajne debate o prihodnji taktiki stranke, o vzrokih nazadovanja i. t. d. Tudi strankarsko vodstvo se je posvetovalo o tem in je isto prišlo do tega sklepa: „Strankarsko vodstvo opominja delavski razred, da se demokratične in socialne reforme zamorejo doseči le z močno in vztrajno socialistično propagando in organizacijo.“ Resolucija pravi, da more delavska stranka gojiti le socialistično propagando, posvečujoč se le organizaciji in vzgoji delavskega razreda. Splošno se opaža v socialističnem gibanju vedno večja potreba vzgojitve, med tem ko prazno revolucijsko kričanje ponehava.

Italijanska socialnodemokratska stranka hudo trpi na notranjih razporih med intransigenti in transigenti, kar smo že večkrat poudarjali. Vkljub temu je italijanska stranka zopet pridobila dva državnozborska mandata pri nadomestnih volitvah, in sicer v Bergamo in v Macerata (Umbriji).

Letno poročilo švedske socialne demokracije kaže, da je poskočilo v poslovnem letu število v stranki organiziranih od 49.190 na 54.552 članov. Glavno mesto Stockholm samo ima 18.021 članov, Malmö 7354, drugi kraji pa manj. Dohodkov je imela stranka v poslovnem letu 54.231 kron.

Mednarodni socialistični kongres se je pričel 14. avgusta v Amsterdamu. Dnevni red kongresov je bil sledeči: Regulacija mednarodne socialistične politike. — Kolonialna politika. — Izseljevanje in naseljevanje. — Generalna stavka. — Socialna politika in delavsko zavarovanje. Kongresa so se udeležili socialisti celega sveta. Prvi dan sta si v zna-

menje prijateljstva ruski socialistični poslanec Plehanov in japonski poslanec Sen Katayama segla v roke, kar je izvalo viharen in navdušen aplavz. Katayama in Plehanov sta na to povedala svoja socialistična mnenja o rusko-japonski vojski, na kar so francoski socialisti predlagali resolucijo, ki pravi, da se mora skupni proletariat zavzeti za to, da se omeji in ne razširi ta krvava vojna.

Med bolgarskimi socialnimi demokrati je napočil spor, ki hoče biti načelen. Nastale ste dve struji, in sicer ozkosrčnih in širokosrčnih socialistov. Vodja prvih, ki so strogi marksisti v duhu K. Kautskega, je Dimiter Blagoew, vodja drugih, nekakih revizionistov, pa Sakasow. Obadva sta tudi narodna bolgarska poslanca, med katerimi šteje bolgarska socialna demokracija sedaj osem mož. Prepír, ki traja že nekaj let, se je zanesel sedaj tudi v strokovne organizacije bolgarskih delavcev. Čuje se, da je struja Sakasowa sedaj na površju, ki izdaja list „Rabotniceska Borba“, med tem ko izdajajo marksisti „Rabotnicesky Wjestnik“. Poleg tega izhajajo na Bolgarskem sedaj še tudi tile socialnodemokratski listi: Obsto Djelo, Nowo Wreme, Trud, Rabotnicesko Djelo. Najbolj razširjena publikacija je Rdeči ljudski koledar, ki se speča do 30.000 izvodov.

Prepír je nastal večinoma ne toliko iz načelnih razlogov, nego pa iz osebnih mrženj. Vsak tak spor pa se mora obsojati. Resnejši bolgarski socialisti se že tudi trudijo, zopet prepírajoči stranki zediniti, ker le močno, enotno postopanje more roditi trajne plodove, ki jih vsak fanatizem le ugnoblja. Le premmnogokrat se namreč uveljavlja v bojih za načela čisti navadni fanatizem, ki se ne razločuje mnogo od — verskega fanatizma.

Politika. Deželne volitve na Štajerskem. Kakor znano, se je na Štajerskem volilni red za deželni zbor toliko izboljšal, da se je ustanovila nova, četrta kurija, kjer voli vsakdo, ki je dopolnil 24. leto in je avstrijski državljan. Prve volitve v štajerski deželni zbor v tej kuriji se bodo vršile 20. septembra t. l. V prvi vrsti kandidirajo na Spodnjem Štajerskem slovenski narodnjaki in socialni demokrati. Na Štajerskem vlada med slovenskim meščanstvom še „blažena“ sloga. Da ima to za posledico pristno reakcijo, ni treba še posebej

poudarjati. Tako se je na shodu v Šoštanju izrekel kandidat slovenskih narodnjakov za Celjski okraj za odpravo celodnevne pouka na ljudskih šolah na deželi. Prav nič boljše ni v drugih okrajih. Povsod nastopa slovensko narodnjaštvo kot klerikalna stranka. Stare, že tisočkrat prelete fraze se neprestano ponavljajo. Nič boljši niso takozvani „Štajerčevi“ pristaši, ki jih vodijo nemški kapitalisti iz Ptuja. Brezobzirno se mora priznati, da je na Spodnjem Štajerskem pri predstojećih volitvah edina resna in napredna stranka — socialna demokracija, katere kandidate bo moral voliti ne samo delavski razred, temveč vsak resnično napreden Slovenec. To tembolj, ker so isti za predstojeće volitve razvili zelo simpatičen in realen program.

Strokovno gibanje. Poročilo generalne komisije nemških strokovnih društvih, ki je sedaj izšlo za poslovno dobo leta 1903, pravi, da se imele soc. strokovne organizacije članov 887.698, kar je naravnost velikansko število v primeri z avstrijskimi 177.592 člani strokovnih organizacij. Poleg tega obstoje še druga strokovna društva, stojećá izven socialističnega programa. Splošna slika števila članov raznih društev leta 1903 je tale: Soc. centralne zveze 887.698 (prirastek od l. 1902 154.492 članov), lokalistična društva 17.577 (7.487), Hirsch-Dunkerjeve strokovne organizacije 110.215 (7.364), krščanske strokovne organiz. 192.607 (12.808), neodvisna društva 68.724 (12.129).

Skupno je bilo torej v Nemčiji leta 1903 strokovno organiziranih 1.276.821 delavcev. To

velikansko število pričá, kako silno je v sosedni Nemčiji razširjena misel strokovnega združevanja. Navedena števila pa tudi dokazujejo, da se tam krščanska strokovna društva nikakor ne morejo povzpeti do večje moči; število „krščanskih“ delavcev je v primeri z onim združenih v soc. organizacijah naravnost minimalno. Značilno je, da je bilo l. 1903 v Nemčiji strokovno organiziranih 40.666 delavk, in sicer v soc. zvezah. Generalni komisiji pripadajoče zveze so imele 1903 dohodkov 16 milijonov 419.992 mark in izdatkov 13 milijonov 724.306 mark. Samo kovinarska organizacija je imela dohodkov 2 milijona 814.000 mark. V zadnjih desetih letih so soc. strokovne organizacije zvišale svoje premoženje od 800.579 mark na 12 milijonov 570.972 mark.

Mala kronika. Švedska ima 79.822 organiziranih delavcev, med tem ko je po oficialni statistiki v industriji in trgovini 306.544 delavcev. — Pretečeni mesec se je vršil na Dunaju zvezni dan bolniških blagajn Avstrije. Zborovanje je bilo dobro obiskano in so se na njem storili važni sklepi glede delavskega zavarovanja. Kolikor je nam znano, sta bili iz Slovenskega zastopani le dve bolniški blagajni, in sicer ljubljanska in iz Zagorja ob Savi. — Ljubljanska mestna občina se je pogojno izjavila, kupiti plinovo tovarno, ki je sedaj v privatnih rokah. — Jugoslovanski dijaški kongres bo v jeseni v Belgradu. — Dne 4. junija t. l. se je podpisala nova trgovinska pogodba med Belgijo in Nemčijo.

Anton P. Čehov:

Temota.

Črtica.

Mladenič, svetlih obrvi, koščenege obraza, v raztrganem kožuhu in velikih suknjenih čizmah je čakal okrožnega zdravnika; ko se je ta po končani viziti vračal iz bolnice domov, je boječé stopil predenj.

— Vaša milost! je dejal.

— Kaj hočeš?

Mladenič je potegnil z dlanjo preko nosu, obrnil oči proti nebu in potem odgovoril:

— Vaša milost . . . Med bolniki-jetniki imate mojega brata Vasko, kovača iz Vavarina . . .

— Tako je, in kaj potem?

— Potem, jaz sem Vaskin brat . . . Dvoje bratov: on — Vaska — in jaz Kirila. Poleg naju je troje sester, in Vaska je oženjen ter ima otroke . . . Ust je obilo, a roke nobene. Kovačnica že skoro dve leti ni videla ognja. Jaz delam v tovarni za sitec, a kovati ne znam. In kakov delavec pa je oča! Delati ne more, ko še dobro jesti ne zna; žlico nosi mimo ust.

— Kaj pa hočeš od mene?

— Milost, izpusti Vasko!

Zdravnik je začudeno pogledal Kirila in ne da bi odgovoril odšel dalje. Mladenič je stekel za njim in mu padel pred noge.

— Dobri gospod doktor! — je zaprosil in oči so se mu zasvetile in z dlanjo je potegnil po obrazu. — Ukaži, milost, pusti Vasko domov! Če hočeš, molim zate do smrti! Pusti ga! Doma od gladu vse gine! Mati joče dan na dan; žena pretaka solze . . . Kratkomalo smrt! Sicer bi mu ne bilo do belega dneva! Milost, dobri gospod, izpusti ga!

— Kaj ti ne pada v glavo; a si ob pamet? — ga je vprašal doktor in ga jezno pogledal. — Kako naj ga izpustim? Saj je vendar jetnik!

Kiril je zaplakal.

— Izpusti ga!

— Bedak! Kakšno pravico pa imam? Sem-li ječar, ka-li? Privedli so ga k meni, da ga zdravim, in jaz ga zdravim; ali izpustiti ga smem prav tako malo, kakor tebe zapreti. Buča nespametna!

— Brez vzroka so ga zaprli! Čakajoč razsodbe je pretičal skoraj leto

dni v preiskovalnem zaporu, in zdaj ne ve zakaj. Ne bi rekel, če bi bil ubijal, ali konje kradel, ali tu so ga vteknili v temo brez vzroka.

— Dobro, ali kaj imam jaz pri tem?

— Zaprli so kmeta in sami ne vedo zakaj. Če se ga je navlekel, tedaj je pozabil na vse; očetu je ušesa obrezal in sebi lice razparal v pijanosti; a dvoje naših mladičev — zahotelo se jima je po turškem tobaku — ga je nagovarjalo, da se ponoči z njima utihotapi v „kramo“, po tobak. Vinjen jih je poslušal, bedak. Zdrobili so ključavnico in vdrli. Vse so prevrnili, steklenino pobili, moko razsuli. Pijanci, saj veste! No, tačas pa orožnik . . . na sodnijo. Celo leto so sedeli v zaporu, in pred tednom, v sredo, so sodili vse tri v mestu. Zadaj orožnik z bajonetom . . . priče so prisegle, da je Vaska med vsemi najmanj kriv, a gospoda so razsodili tako, da je on kolovodja: otroka v zapor, Vaska pa je dobil tri leta ječe, In zakaj? To vedi Bog sam!

— Že spet; ali kaj imam vendar jaz pri tem? Stopi do gosposke.

— Pri gosposki sem že bil. Na sodnijo sem šel in hotel vložiti prošnjo; a niti prošnje niso hoteli. Pri komisarju sem bil, pri preiskovalnem sodniku, in vsak pravi: to ni moja stvar. Čegava stvar pa je potem? Tu v bolnici ga ni višjega od tebe. Kar hočeš, to tudi storiš.

— Bedak! je zdihnil zdravnik. Kjer so porotniki enkrat izgovorili besedo, tam izgubi gubernator, minister svojo pravico, nikar takov komisar. Vse besedičenje je zaman.

— Kdo pa je sodil?

— Gospodje porotniki . . .

— Kakšni gospodje? Naši sosedje so bili! Andrej Gurjev je bil, Aleška Huk.

— Mene že zebe, ko se tu s teboj razgovarjam . . .

Zdravnik je z roko zamahnil po zraku in naglo odšel proti vratom. Kiril mu je hotel slediti, ali opazivši, kako so zaloputila vrata, je obstal. Deset minut je stal nepremično na bolničnem dvorišču z odkrito glavo in zrl na zdravnikovo stanovanje; potem je globoko zdihtil, se popraskal in šel do vrat.

— Kam pa sedaj? je mrmral, stopivši na cesto. Eden pravi, ni moja stvar, drugi zopet, ni moja stvar. Čegava stvar pa je? Ne, dokler ne namažeš, ne dosežeš ničesar. Zdravnik je govoril, pri tem pa ves čas gledal na palec, kdaj mu kaj svetlega stisnem. No, brate, jaz pojdem celo do gubernatorja.

Končno se je odpravil na pot; venomer se je obračal nazaj, počasno se vlekel po cesti in razmišljal, kam sedaj . . . Hladno ni bilo in sneg je le slabo škripal pod njegovimi nogami. Kvečjemu pol vrste pred njim se je razgrinjalo na holmu okrožno mestece, kjer so nedavno sodili njegovega brata. Na desno je temnela ječa z rdečim krovom in čuvajnicami na vogalih, na levo se je razprostiral velik mestni park, ves v ivju. Vse je bilo tiho, le nekov starec v veliki ženski ruti in z veliko kučmo na glavi je korakal pred njim, kašljal in kričal na kravo, ki jo je gnal v mesto.

— Dober dan, stric! je izpregovoril Kiril, dohitevši starca.

— Bog daj . . .

— Ženeš na sejem?

— Naka . . . je leno odgovoril dedec.

— Si meščan, ka-li?

Potem sta se domenila. Kiril je povedal, zakaj je bil v bolnici in o čem je z zdravnikom govoril.

— Doktor pravzaprav ni večč v tehle rečeh! mu je dejal starec, ko sta dospela v mesto. Dasi je gospod izučen v zdravljenju z vsemi sredstvi, a da bi tebi dal v tem oziru kakov nasvet, ali recimo, da bi napisal protokol — tega ne zna. Zato je posebna gosposka. Pri sodniku si bil in pri komisarju. Tudi ta dva nista večča v tvoji zadevi.

— Kam pa naj se obrnem?

— Črez vaše kmetiške stvari je postavljen poseben „glavar“. Pojdi k njemu! Gospod Linjeokov.

— Kaj, ta je v Zlatóvem?

— No, da, v Zlatóvem. Tam je vaš glavar. V vaših stvareh izgubi še celo sodnik proti njemu pravico.

— Daleč bo treba iti, brate! . . . Čaj, 15 vrst in še črez.

— Kaj to, komur treba, gre i sto vrst.

— Imaš prav . . . Ali naj mu izročim prošnjo?

— Izveš vse tamkaj. Prošnjo, če je bode treba, ti brž napiše pisar. Glavar ima tudi pisarja.

Poslovivši se od starca je postal na trgu, se poglobil v misli in šel iz mesta nazaj. Odpravil se je v Zlatóvo . . .

Črez pet dni je zdravnik, po končani viziti domov grede, spet ugledal Kirila. To pot mladenič ni bil sam, ampak s suhim, bledim starcem, ki je kimal z glavo kot z nihalom in premikal semtertja svoje gube.

— Že spet prosim tvoje milost, je začel Kiril. Glej, z očetom sem prišel,

izkaži milost in izpusti Vasko! Glavar se niti v pomenek in spustil. Pravijo: „je zdoma!“

— Visoki gospod! je zagolčal stavec v grlu, dvignivši trepalnice. Bodite milostljivi. Reveži smo, ne moremo zahvaliti vaše dobrote, ali če je vaši milosti prav, naj Herjuška in Vaska z delom odslužita! Naj z delom odslužita!

— Z delom odsluživa, prav gotovo, je dejal Kiril in dvignil roke v prisego. Izpusti! Doma od gladu vse mre. Iz vsega grla se jočejo, gospod!

Mladenič je bistro pogledal očeta in ga potresel za rokav, in oba sta kot na povelje pala zdravniku pred noge. Ta je zamahnil z roko po zraku, in ne da bi se ozrl, naglo odšel domov.

Književnost.

Družba sv. Cirila in Metoda je izdala in založila tekom let svojega obstanka že celo vrsto knjig. V nekaterih se topi od same lojalnosti, v drugih od same pobožnosti. Oboje seveda je lepa reč, a le do neke meje, ki se ne sme prestopiti, ker potem lojalnost neha biti lojalna, pobožnost pobožna, ter oboje postane smešno. Družba sv. Cirila in Metoda je to mejo že prestopila. Kajti čisto nobenega vzroka nima za svojo pretirano lojalnost: ako bi bil tu kakšen vzrok za to čednost, bi ne bilo treba Družbe — baš, ker bi bili naši avstrijski zakoni vzgoji slovenske dece pravičnejši. Prav tako pa ni nobenega povoda za toliko pobožnosti, kolikor jo ta Družba producira. Čemu se neki „v prid družbi sv. Cirila in Metoda piše“ „Sv. Ahacij“ (Ljubljana 1903) ali čemu poslovenja Emonski hrvaško M. Mayerjevo „starokrščansko povest“ „Mučenci“? Ali res ni čisto nič drugega materiala, bolj pametnega, ki bi čitatelj res kaj

imel do njega, če kaj bere? Kaj, če bi slavno vodstvo Družbe pogledalo pri naših narodnih sosedih ali bratih, kako se tam deca narodno rešuje? Izdaje-li Lega Nazionale take naivnosti kot naša Družba? Kaj bi Čehi rekli, če bi jim Matice školská poklanjala take književne darove kot jih naša Družba? Kako dolgo bi se Nemci brigali za svoj Schullerverein, če bi vodstvo umiralo od same pobožnosti in lojalnosti? Prepričan sem, da bi se i med najbolj katoliškimi Poljaki dvignil upor, če bi jim Maciecz szkolska tako nastopala kot naša Družba... Toda eno je, s čimer se Družba lahko opravičuje — ne opravičuje, temveč utemeljuje svoja podobna dejanja: Družba je bratovščina, ni društvo. Rad bi pa vedel, kaj tedaj počenjajo tisti možakarji v odboru, ki niso duhovniki? Mar naj bi odstopili svoja mesta menihom in nunam; bodo vodili Družbo vsaj očitni redovniki, ne prikriti!

a-x

V naši založbi se še dobe:

Magdalena. Spisal J. S. Machar, poslovenil Ant. Dermota. Cena 2 K (I. zvezek Ljudske knjižnice).

Iz nižin življenja. Črtice. Spisal Pavel Mihalek. Cena 1 K.

Občina in socializem. Kaj zahtevamo od občine. Cena 70 h. Spisal Abditus (II. zvezek Ljudske knjižnice).

Mala knjižnica Naših zapiskov. Vun z volilno pravico in Program socialne demokracije. Cena 4 h. Pri večji naročbi znaten popust.

Spominjajte se tiskovnega sklada Naših zapiskov!

Izdajatelj in odgovorni urednik Jožef Breskvar. — Natisnil J. Pavliček v Kočevju.